

do danas vodili sami tekstovi. Tako postupaju i svi drugi veliki tumači književnih i drugih umjetničkih djela. Dr. Irena Avsenik Nabergoj instinktivno slijedi poruke konteksta i prihvaća se analize prije nego li se dade smesti postojećim studijama. Tako ima otvoren najpouzdaniji put do prvog izlaganja autora i istine koju on pokušava rasprostrijeti pred čitatelja. To dokazuje zašto na početak svoje monografije stavlja tako brojne Cankarove vlastite izjave o ispovjednoj naravi njegova pisanja. Pažljiva je prema simbolima i metaforama koje govore o nekoj stvari na način koji pokazuje drugu, uzvišenu razinu da tako čitatelja povede u opširniju perspektivu produbljenja teksta i konteksta.

Utjecaj Svetoga pisma. Dr. Irena Avsenik Nabergoj u predstavljanje Cankarovih djela uključuje i biblijske teme, metafore i tipologije. Vidljivo je da je Ivan Cankar uzimao Sveto pismo u njegovoj najdubljoj priopćenoj biti kao knjigu očekivanja novih istinitosti koje shvaća samo onaj čovjekov duh kojeg privlače najviši ideali i najdublji razlozi za međuljudske osjećaje. U Svetom pismu etika dobiva sjaj metaetike jer je nadahnjuje duboka solidarnost s patnicima, s onima koji gladuju i žedaju za pravednošću. Kao što su u Svetom pismu tako su i u Cankarovim djelima otkrivene visine i dubine čovjekove duše u njihovoj punoj istinitosti. Mi ljudi živimo u povijesti koja se mijenja i razvija, u svojem se tijeku ne obazire mnogo na neizrecivu bit pojedinih čovjekovih karakteristika i sudbina. Ivan Cankar, slično kao i brojni biblijski pisci, otkriva svu neobuzdanu snagu strasti i težnji pojedinih ljudi koji u nekim okolnostima potpuno razgolićuju svoju nutrinu. Uloga biblijskih metafora jest u opisivaju nasuprotnih osnovnih čovjekovih sudbina u velikom i malom rasponu spoznaje, u čvrstoći nade i ništavosti beznadnog lutanja. U djelima Ivana Cankara pre-

lievaju se kontrastne boje čovjekovih strasti i težnji te stvaraju tipologiju i raspodjenu iz životnih uvjeta koji su onkraj viđenja i u čovjekovoj duši dokidaju sve prepreke i granice. Tako duboko oživljavanje čovjekovog bivovanja koje prelazi posljednje granice naše životne istinitosti je objedinjena snaga koja je urodila uzvišenim stilom značajnim za raznovrsne biblijske spise i većinu Cankarovih djela.

Jože Krašovec
sa slovenskog preveo
Nikola Hohnjec

MARIJAN VUGDELIJA,
Politička ili društvena dimenzija
biblijske vjere, Biblioteka »Službe
Božje« 52, Split, 2005., 243 str.

Cilj knjige. Ova knjiga poznatog hrvatskog bibličara i pročelnika katedre za Novi zavjet Katoličkoga bogoslovnog fakulteta u Splitu, prof. dr. Marijana Vugdelije, ofm, posvećena je prvom predsjedniku Republike Hrvatske, dr. Franji Tuđmanu, u znak zahvalnosti za njegov »nemjerljivi doprinos uspostavi slobodne i neovisne države Hrvatske«.

U predgovoru autor ukazuje da je tema odnosa biblijske vjere i politike postala u Hrvatskoj posebno aktualna od demokratskih promjena 1990. Jer je biblijska obrada ove teme na hrvatskom govornom području oskudna i parcijalna, autor si je postavio cilj da na sustavan i iscrpan način obradi ovu važnu temu, polazeći od ključnih biblijskih tekstova (str. 7).

Sadržaj knjige. Knjiga se sastoji od četiri glavna dijela. Prvi dio knjige naslovljen je »Politička dimenzija vjere u Starom zavjetu« (str. 14–51), a sastoji se od tri po-

glavlja. *Prvo poglavlje* naslovljeno je »Biblijski izlazak« (str. 14–26), a tema poglavlja obrađena je u dva naslova: 1. »Konkretna poruka pojedinih događaja Izlaska« (str. 16–21); 2. »Trajna aktualnost i izazovnost poruke Izlaska« (str. 22–26). *Drugo poglavlje* naslovljeno je »Ministerij starozavjetnih proroka« (str. 26–34), i artikulirano je u dva naslova: 1. »Kritika društva u ime Božjeg Zakona« (str. 27–30); 2. »Kritika društva u ime novog svijeta« (str. 30–34). *Treće poglavlje* naslovljeno je »Zakonske odredbe i religiozne ustanove koje štite prava siromaha i obespravljenih« (str. 34–48). Tema ovog poglavlja obrađena je u tri glavna naslova: 1. »Svetost ljudske osobe kao temelj građanskih i političkih prava« (str. 35–36); 2. »Zakonske odredbe u korist siromaha i nemoćnih« (str. 36–39); 3. »Religiozne ustanove u korist siromaha« (str. 39–48). Prvi dio završava zaključkom: »Zaključne misli« (str. 48–51), u kojem su sažeti rezultati iz prethodna tri poglavlja.

Drugi dio knjige naslovljen je »Politička dimenzija vjere u Novom zavjetu« (str. 52–118), a uz »Uvod« (str. 52–55) i »Sažetak rezultata« (str. 116–118) sadrži još dva poglavlja. *Prvo poglavlje* naslovljeno je »Politička ili društvena dimenzija navještaja o kraljevstvu Božjem« (str. 56–100), a artikulirano je u tri glavna naslova: 1. »Narav i glavne odrednice kraljevstva Božjega« (str. 60–69); 2. »Dolazak kraljevstva Božjega zahtijeva izmjenu srca i društvenih odnosa« (str. 69–79); 3. »Govor na gori: Oris duha novoga čovjeka i novoga svijeta (Mt 5–7)« (str. 79–100). *Drugo poglavlje* naslovljeno je »Politička dimenzija Isusova ministerija« i artikulirano je u dva naslova: 1. »Je li se Isus bavio politikom?« (str. 101–104); 2. »Politička dimenzija križa Kristova« (str. 104–116).

Treći dio knjige naslovljen je »Biblijski vjernik i civilna vlast« (str. 119–200), a uz »Uvod« (str. 119–121) i »Zaključak«

(str. 198–200), sastoji se od dva poglavlja. *Prvo poglavlje* naslovljeno je »Biblijski vjernik i civilna vlast u Starom zavjetu i židovstvu« (str. 121–126). *Drugo poglavlje* naslovljeno je »Biblijski vjernik i civilna vlast u Novom zavjetu« (str. 126–198) i artikulirano je u dva naslova: 1. »Kršćanin i civilna vlast u Rim 13,1–7« (str. 126–191); 2. »Kršćanin i civilna vlast u drugim spisima Novoga zavjeta« (str. 191–198).

Četvrti dio knjige naslovljen je »Politički angažman Crkve« (str. 200–219), a uz »Uvod« (str. 200–202) sadrži još tri naslova: 1. »Obveza i narav političkog angažmana Crkve« (str. 202–210); 2. »Oblici političkog angažmana kršćanske zajednice« (str. 210–216); 3. »Politička dimenzija kršćanske liturgije i navještaja o sudu Božjemu« (str. 216–219).

Na kraju je donesen sažetak cijele knjige na engleskom jeziku: »Summary« (str. 220–221) i »Bibliografija« (str. 222–240).

Već letimičan pogled na sadržaj otkriva da je autor temu političko-društvene dimenzije biblijske vjere obradio najvećim dijelom iz perspektive novozavjetnih tekstova (str. 52–199). Obrada teme iz starozavjetne perspektive u prvom dijelu knjige (str. 14–51) služi kao uvod, a iz eklezijalne perspektive u četvrtom dijelu knjige (str. 200–219) kao aktualizacija teme u suvremenom životu i djelovanju Crkve. Prema tome, u knjizi su jasno prepoznatljivi uvodni, starozavjetni dio, zatim središnja, novozavjetna razrada teme i zaključna, eklezijalna aktualizacija.

Neki naglasci iz sadržaja knjige. Autor definira »političko djelovanje« u najširem smislu kao svako djelovanje koje utječe na promjenu društvenih odnosa, i u tom smislu se i Isusovo djelovanje može svrstati u dalekosežno i korjenito političko djelovanje (str. 12). Na pozadini biblijskih sažetaka vjere i etike (Dekalog: Izl 20, 2–17; Pnz 5,

6–21 i dvostruka zapovijed ljubavi: Mt 22, 34–36) neopravdano je tražiti od Crkve da se ne »bavi politikom«. Prema tome, ključno pitanje ne glasi: trebaju li se vjernici baviti ili ne baviti politikom, nego *na koji način* se baviti politikom? A odgovor na to pitanje naznačen je u knjizi od samog početka (str. 13): vjernici trebaju biti »sol zemlje i svjetlost svijeta« (Mt 5, 13–14).

Autor polazi od događaja Izraelova izlaska iz egipatskog ropstva kao ključnog događaja starozavjetne povijesti. U tom je događaju sadržana nedvojbena društveno-politička poruka da je Bog na strani potlačenih i obespravljenih (str. 15). Iz toga konkretnog događaja proizlazi poruka da je Bog aktivno prisutan u svakom procesu istinskog oslobađanja čovjeka. Jer je Bog Biblije Bog slobode, ta je činjenica stalno upozorenje protiv duhovnosti koja je ograničena na privatnu sferu i onostranost (str. 17).

Opsluživanje Božjih zapovijedi motivirano je Božjim izbaviteljskim djelovanjem (Izl 20, 2; 22, 20; 23, 9; Pnz 15, 15; 24, 18. 22). Njime su nadahnuti i zakoni koji jamče prava siromasima (str. 35) i pozivaju na solidarnost s marginaliziranim slojevima društva (str. 36–46).

Proročka kritika društva događa se u ime Božjeg zakona (str. 27–30), u ime novoga svijeta, u ime »novog neba i nove zemlje« (Iz 66, 22) (str. 30–34).

Kao argument za apolitičnost vjere u Novom zavjetu često se navodi Isusova izjava »Podajte dakle caru carevo, a Bogu Božje« (Mt 22, 21), (str. 52). Kao odgovor autor tu Isusovu izjavu dopunja drugom Isusovom poukom da u zajednici Isusovih učenika ne smiju vladati oblici gospodarenja kakvi vladaju u svijetu (Mt 20, 25–28; Mk 10, 41–45). Kao temeljni kriterij kršćanskog djelovanja autor navodi Isusove riječi: »Što god ste učinili jednome od moje najmanje braće, meni ste učinili!« (Mt 25, 40), (str. 53), a na angažira-

no življenje vjere poziva i četvrto blaženstvo, u kojem Isus proglašava blaženima one koji žedaju i gladuju za pravednošću (Mt 5, 6), (str. 54).

Na drugi argument u prilog apolitičnosti navještaja kraljevstva Božjega (Iv 18, 36: Isus odgovara Pilatu da njegovo kraljevstvo nije od ovoga svijeta) autor odgovara citiranjem Isusove velikosvećeničke molitve u kojoj Isus jasno govori o poslanju učenika u svijetu (Iv 17, 18), uz istodobno naglašavanje da učenici ostaju u svijetu, ali da nisu od svijeta (Iv 17, 11–16), tj. kršćanski život i djelovanje u svijetu ne slijedi kriterije svijeta, nego Isusova navještaja (str. 56).

Temu političko-društvene dimenzije biblijske vjere autor smješta u širi kontekst kršćanske teologije, kao što je teologija oslobođenja čija je zasluga, ističe autor, da je tema kraljevstva Božjega postala središnja tema kršćanske teologije (str. 59). Autor citira dokument Papinske biblijske komisije *Tumačenje Biblije u Crkvi* (str. 74, bilj. 227). Ovaj dokument s uvažavanjem prikazuje doprinos teologije oslobođenja, ali je na diferenciran način ukazao i na one oblike teologije oslobođenja koji su neprihvatljivi za Crkvu (*Enchiridion Biblicum*, 1368). Autor također ukazuje na nepomirljivu razliku između biblijskog i marksističkoga iščekivanja budućnosti, koje je zatvoreno u imanentnost, i ne otvara se Bogu. Istodobno autor ukazuje da biblijska vjera ne može ostati na privatnoj i intimističkoj razini, nego da se treba uključiti u preobrazbu povijesno-političkih okolnosti (str. 61).

Autor citira Instrukciju Kongregacije za nauk vjere o nekim aspektima teologije oslobođenja, iz 1984., koja je ukazala da izvor nepravdi leži u ljudskom srcu (str. 70). Na taj način autor izdvaja prvu razinu transformacije. Transformaciju izvanjskih, društvenih struktura autor promatra kroz prizmu prioriteta soteriološkog indi-

kativa (stanje otkupljenosti) iz kojeg proizlazi etičko-moralni imperativ (novi način ponašanja), (usp. 1 Iv 4, 11), (str. 73).

Specifični način kršćanskog preoblikovanja srca i svijeta, stvaranja duha novoga čovjeka i novoga svijeta autor predočava u načelima Isusova Govora na gori (Mt 5–7), (str. 79–100). Autor posebno skreće pozornost na pogrešna tumačenja Govora na gori, a koja su koristili vlastodršci za očuvanje vlasti u svojim rukama (str. 87–89).

Autor ističe jedincati doprinos Isusovih uputa iz Govora na gori kada ustvrđuje da se mržnja ne može izliječiti mržnjom, nego da to može samo ljubav (str. 92). Služeći se oružjem dobrote Isus je obraćao grešnike (str. 92). Ovo načelo Isusova života pisac knjige pronalazi i u drugim kako starozavjetnim (2 Kr 6, 23) tako još više novozavjetnim knjigama (1 Sol 5, 15; 1 Kor 4, 12; Rim 12, 21), (str. 93). U prilog političke pragmatičnosti ovih Isusovih načela autor navodi primjer političkog vođe Mahatme Gandhija (str. 96–97). Načela Govora na gori daju odgovor na koji se način Isus bavio politikom. U tom smislu i križ ima političku dimenziju, ali prije svega na razini moralnog života (str. 104–105). Isusova muka i smrt stoje za bezrezervno prihvaćanje i vršenje volje Božje (str. 105), a radi otkupljenja čovjeka (str. 107). Autor je svjestan da je optužba protiv Isusa pred rimskim sudištem bila formulirana političkim jezikom (Lk 23, 2), a da je stvarni razlog neprijateljstva židovskih vjerskih vođa prema Isusu bio njegov navještaj Božjeg kraljevstva i mesijanski nastup (str. 109).

U trećem dijelu knjige autor govori o odnosu vjernika, kršćana, prema civilnoj vlasti, a polazi od činjenice da su društvenost i religioznost dvije bitne dimenzije ljudskoga bića i da ne postoji nijedno područje ljudskog djelovanja koje je izuzeto od Božjega zakona (str. 120). Autor donosi različita shvaćanja porijekla i funkcije dr-

žave, a završava definicijom iz *Gaudium et Spes*, br. 74, da je javna vlast utemeljena na ljudskoj naravi i da pripada redu koji je Bog ustanovio (str. 124).

Autor najviše prostora posvećuje tekstu iz Pavlove Poslanice Rimljanima 13, 1–7 kao najvažnijem novozavjetnom tekstu »za kršćansku političku etiku« (str. 127). Riječ je o tekstu koji poziva na lojalnost državnim vlastima i na savjesno izvršavanje svih obveza prema državi.

Nadalje, autor ukazuje na teškoću Pavlove tvrdnje u Rim 13, 1 da je svaka vlast od Boga (*omnis potestas a Deo*). Ova Pavlova tvrdnja je problematična, jer kao da daje legitimnost i tiranskim, i rasističkim vlastima (str. 128). To je razlog da autor vrlo detaljno smješta ulomak Rim 13, 1–7 u literarno-povijesni kontekst. Kao pretpostavljene razloge za ovu Pavlovu tvrdnju autor navodi Pavlovu moguću želju da kršćani ne pristupaju antirimskim pobunama (str. 127), ili da pobije »krivi stav nekih kršćanskih entuzijasta koji su držali da pripadaju nebeskoj državi i da nemaju nikakvih obveza prema zemaljskoj« (str. 183). Pavlov poziv na lojalnost državnoj vlasti autor smješta u kontekst općeg ljudskog iskustva da je anarhija pogubna i da je »stoga bilo kakva vlast bolja od bezvlada« (str. 137). Shvaćanje vlasti u Pavlovo vrijeme bilo je bitno drukčije od suvremenog shvaćanja vlasti. U suvremenim demokratskim društvima vlast se izvodi »iz naroda«, a ne kao da je vlast vlastodršcu »dana od Boga« (str. 189).

Problematicni poziv na bezuvjetni posluš vlasti relativiziran je zapravo pomoću tvrdnje da je svaka vlast od Boga (str. 139). »Iz same činjenice Božjeg ustanovljenja vlasti proizlazi ovaj kritički korektiv: vlast je odgovorna Bogu za svoje postupke i vezana je na *bonum commune*« (str. 146).

U slučaju konflikta između zemaljskog vladara i zapovijedi Božje Pavao bi zauzeo

isti stav kao Petar i ostali apostoli: »Većma se trebamo pokoravati Bogu nego ljudima« (Dj 5, 29; usp. 4, 19), (str. 156). Prema tome, kršćanstvo je od samih početaka priznalo državu kao naravnu ustanovu božanskog prava, ali je istodobno zauzelo i kritički stav prema državi, kada je ustvrdilo da se treba više pokoravati Bogu nego ljudima (Dj 5, 29; 4, 19), (str. 199). Ovaj novozavjetni stav srodan je starozavjetnom, jer i iz starozavjetne perspektive (Dn 4, 22–31; 5, 20–28) svjetovna vlast je legitimna samo dok odgovara volji Božjoj (str. 124).

U četvrtom dijelu knjige autor obrađuje temu aktualnog života Crkve, i citirajući *Gaudium et spes*, br. 42, ukazuje da je specifična »političko-društvena« zadaća Crkve religioznog reda, jer je to poslanje Krist povjerio Crkvi (str. 200). Zadaća je Crkve da u njezinom djelovanju ljudi prepoznaju Isusa Krista u kome se očitovala dobrostivost i čovjekoljublje Spasitelja našega (Tit 3, 4), (str. 213). U tom smislu trajna je zadaća Crkve evangeliziranje kultura i civilizacija, unošenjem evanđeoskih vrednota u suvremenu stvarnost života. Jedna od tih vrednota jest »globalna solidarnost« koju je Crkva prakticirala od njezinih najranijih početaka (1 Kor 16, 1–4; 2 Kor 8–9; Rim 15, 15–28; Gal 2, 10), (str. 218). U tom smislu autor podsjeća na poziv pape Ivana Pavla II. na »globalizaciju solidarnosti« kako bi se nadvladao »digital divide«, tj. negativni učinak suvremene ekonomske globalizacije na siromašne narode (str. 209, bilj. 674).

Zaključno vrednovanje. U knjizi se može naći poneki neizbježni tehnički previd, kao što je primjerice problem transkripcije grčkih slova na str. 57, u bilješci 169. Na par mjesta u bilješkama i u bibliografiji umjesto velikog slova »Đ« stoji »c« ta i točka = –.« (str. 214, bilj. 695; str. 215, bilj. 696; str. 229).

Autor na više mjesta naglašava snagu kršćanstva da transformira i preobrazi

društvenu stvarnost. U Novom zavjetu postoji ne samo poziv na novi način društvenog ponašanja, nego postoje i novozavjetni primjeri kako je navještaj evanđelja konkretno transformirao strukture robovlasničkog poretka. Jedan takav primjer je Pavlova Poslanice Filemonu, koja opisuje situaciju u kojoj su i robovlasnik (Filemon) i rob (Onezim) kršćani. Poslanicu Filemonu autor tek usputno spominje (str. 195). Međutim, riječ je o izuzetno važnom konkretnom novozavjetnom primjeru kršćanskog transformiranja i preobrazbe društvenih struktura, bez rušenja postojećeg društvenog poretka. Stoga je bilo korisno posvetiti više prostora u ovoj knjizi i toj najosobnijoj i najkraćoj Pavlovoj poslanici.

Prethodne napomene ne umanjuju ni u kom slučaju neospornu vrijednost ove knjige. Brojne su kvalitete kojima ova knjiga samu sebe preporuča čitateljima.

Cijela knjiga odražava autorov specifični, neposredni stil i nastojanje da čitatelja uključi u temu o kojoj govori. Autor je nadahnut biblijskom porukom kao Knjigom koja ostaje »vječna mladost svijeta« (usp. str. 34, bilj. 86).

Ova knjiga skreće pozornost na ključne biblijske tekstove u kojima su sadržane upute za političko-društvenu dimenziju biblijske vjere i na taj način, kako ističe prvi recenzent ove knjige prof. dr. Ivan Dugandžić, potiče na veću zauzetost »za ostvarenje kraljevstva Božjega već ovdje na zemlji« (str. 8). Ova prvorazredna knjiga, po riječima drugoga recenzenta, prof. dr. Stipe Botice, potiče vjernike da se uključe u sve javne poslove »... mijenjajući nabolje sebe i sve oko sebe« (str. 8).

Uz dokumente učiteljstva autor je u obradu teme političko-društvene dimenzije biblijske vjere ugradio rezultate istraživanja brojnih hrvatskih i stranih autora, o čemu svjedoči bogata literatura na njemačkom, engleskom, talijanskom, francuskom,

španjolskom i poljskom jeziku. Bibliografija sadrži 378 naslova.

Knjiga prof. dr. Marijana Vugdelije predstavlja ne samo veliko obogaćenje hrvatske biblijske literature nego je istodob-

no i poticaj da biblijska poruka uistinu bude svjetlo na životnom putu vjernika (usp. Ps 119, 105).

Anto Popović

ADRESE SURADNIKA

Željko TANJIĆ, Vlaška 38, pp. 432, 10 001 Zagreb

Tonči MATULIĆ, Vlaška 38, pp. 432, 10 001 Zagreb

Ante VUČKOVIĆ, Zrinjsko-Frankopanska 19, 21 000 Split

Ivan KEŠINA, Zrinjsko-Frankopanska 19, 21 000 Split

Luka TOMAŠEVIĆ, Zrinjsko-Frankopanska 19, 21 000 Split

Valerije VRČEK, A. Kovačića 1, 10 000 Zagreb

Ivan ŠTENGL, Vlaška 38, pp. 432, 10 001 Zagreb

Ivica RAGUŽ, Strossmayerov trg 5, 31 400 Đakovo